

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«Формування лексичної компетентності учнів початкових класів на уроках української мови»**

Виконала: студентка II курсу
групи РО1 – М20
спеціальності 013 Початкова освіта
Стецюк Ірина Миколаївна

Керівник: **Третяк Н.В.**,
кандидат філологічних наук,
доцент

Рецензент: **Гордійчук М.С.**,
кандидат педагогічних наук, доцент

2021 р.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретичні основи формування лексичної компетентності в учнів початкових класів.....	10
1.1. Розмежування ключових понять з проблеми дослідження.....	10
1.2. Психологічні чинники формування лексичної компетентності в молодших школярів.....	21
Висновки до розділу	29
Розділ 2. Методична система формування лексичної компетентності в учнів початкових класів на уроках української мови.....	31
2.1 Лінгводидактичні закономірності засвоєння української мови і принципи формування лексичної компетентності в учнів початкових класів.....	31
2.2. Типологія вправ із формування лексичної компетентності в учнів початкових класів на уроках української мови.....	41
2.3. Організація і зміст експериментального дослідження.....	75
Висновки до розділу.....	84
Висновки.....	85
Список використаних джерел.....	88

Вступ

Актуальність дослідження. «В умовах реформації освітнього простору, спираючись на вимоги Державного стандарту» [31, с. 3], актуальності набуває проблема формування комунікативної компетентності учнів. Адже метою мовно-літературної освітньої галузі є «розвиток здатності спілкуватися для духовного, культурного і національного самовираження. Основу комунікативної компетентності складає лексична компетентність, яка передбачає: 1) єдність знань, умінь та навичок; 2) певний запас слів та їхнє доречне вживання у різних контекстах» [31, с. 5].

«Ключовими ознаками сучасного етапу розвитку української освіти є системне її реформування, модернізація змісту, активний пошук ефективних дидактичних стратегій, форм, методів і засобів навчання на компетентнісних засадах. Закони України “Про освіту”, Державна національна програма “Освіта” (Україна XXI століття), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Державні стандарти початкової, базової і повної середньої освіти спонукають до пошуку продуктивних шляхів підвищення якості освіти, мовної зокрема, що передусім зумовлює необхідність теоретичного обґрунтування, розроблення й упровадження методичної системи формування низки предметних компетентностей в учнів початкових класів» [3, с. 5].

«Основними аспектами формування лексичної компетентності в учнів початкових класів лінгводидакти розглядають у контексті проблем шкільної мовної освіти в Україні, основними аспектами якої є забезпечення пріоритету української мови як державної, створення умов для розвитку особистості учня з перших років навчання» [31, с. 3].

Теоретичні основи навчання української мови в початкових класах на компетентнісних засадах обґрунтовано в працях В.І. Бадер, Н.М. Бібік, М.С. Вашуленка, С.Г. Дубовик, О.Я. Мельничайко, К.І. Пономарьової О.Я. Савченко та ін.

Проблема формування лексичної компетентності в учнів початкових класів з різних точок зору знайшла відображення в низці наукових пошуків. Зокрема,

збагачення словникового запасу учнів на різних етапах мовленнєвого розвитку (А.М. Богуш, Н.В. Гавриш, Н.Б. Голуб, Т.В. Коршун, К.Л. Крутій, Л.Г. Сугейко, В.І. Тихоша та ін.); психологічні засади розвитку мовлення (Л.С. Виготський, М.І. Жинкин, І.О. Зимня, О.О. Леонтьєв, О.Р. Лурія, І.Є. Синиця); розроблення мовно-мовленнєвого компонента загальноосвітньої підготовки учнів (О.М. Біляєв, М.С. Вашуленко, І.П. Гудзик, Л.І. Мацько, М.І. Пентилюк, К.М. Плиско, О.Н. Хорошковська та ін.); комунікативний аспект навчання української мови (З.П. Бакум, А.М. Богуш, Л.О. Варзацька, О.М. Горошкіна, С.О. Караман, І.А. Кучеренко, О.А. Копусь, О.В. Любашенко, І.М. Хом'як, С.Т. Яворська та ін.).

Проблема збагачення словникового запасу учнів початкових класів у контексті вивчення різних розділів української мови була предметом наукових досліджень сучасних українських лінгводидактів: відбір лексики для початкового етапу засвоєння української мови (Т.В. Коршун); формування лексичних понять в учнів початкових класів (Л. Б. Попова); збагачення словникового запасу молодших школярів синонімами як засіб увиразнення мовлення (К.І. Пономарьова); робота над фразеологізмами як засіб формування культури спілкування молодших школярів (Л.О. Соловець); вивчення морфемного складу і словотворення в початковій школі на матеріалі української мови (Т.Ф. Потоцька); формування у молодших школярів поняття про слово у взаємозв'язку його лексичних та граматичних значень (на матеріалі прикметника) (Н.І. Лазаренко); збагачення словникового запасу учнів початкових класів дієслівними формами (Н.І. Чепелюк); формування в учнів початкових класів умінь складати тексти-описи (В.А. Собко) та ін.. Однак, як засвідчив аналіз наукових джерел, донині нерозв'язаним є розроблення цілісної методичної системи

Важливо зазначити, що мова є носієм національної культури, духовності, засобом національно-патріотичного виховання, і роль учителя в становленні мовленнєвої особистості є провідною. «Школа стає справжнім осередком культури лише тоді, коли в ній панують чотири культу: культ Батьківщини, культ людини, культ книжки і культ рідного слова» [14, с. 201]. Збагачення, активізація, уточнення словника молодших школярів, засвоєння основ лексикології сьогодні є

вкрай важливими завданнями. «Робота над вивченням лексичного матеріалу в початкових класах має велике загальноосвітнє і практичне значення. Вивчення його розширює знання учнів про мову, ознайомлює з одиницею мови – словом, є головним джерелом збагачення словника учнів» [15, с. 135].

«Особливість навчання в початковій школі полягає в тому, що основний обсяг навчального матеріалу потрібно повідомляти учням за допомогою вербальних засобів, оскільки в них ще неповністю сформований апарат писемного мовлення, образного мислення» [3, с. 4]. «Вчитель постійно використовує слово для пояснення нового, для перевірки вивченого, для розвитку позитивної мотивації навчання, для розвивальної діяльності та виховної роботи. Спілкування ж є одним з аспектів комунікації, а саме мовленнєвою комунікацією. Навчити дітей правильно спілкуватися, тобто сформуванню в них комунікативно-мовленнєві вміння та навички, є найголовнішим завданням вчителя, передумовою майбутнього взаєморозуміння та правильного навчання» [31, с. 3].

«Враховуючи реформування початкової школи, маємо спрямовувати навчальний процес на різнобічний розвиток особистості дитини, відповідно до її вікових та індивідуальних особливостей. Формування в учнів успішності навчання сприяють загальнокультурні і морально-етичні цінності, ключові і предметні компетентності, життєві і соціальні навички» [24, с. 5].

Отже, «інтенсивні трансформації, що відбуваються в усіх сферах сучасного суспільства, процеси глобалізації й інтеграції, запровадження високоефективних технологій зумовлюють необхідність одночасного застосування інноваційних стратегій у галузі освіти, мовної зокрема, покликаних формувати особистість, спроможну адаптуватися до постійно змінюваного соціуму, мотивовану до розвитку й саморозвитку впродовж життя, підготовлену до успішної комунікації» [11, с. 6].

Об'єкт дослідження – процес навчання української мови учнів початкових класів.

Предмет дослідження – формування лексичної компетентності в учнів початкових класів на уроках української мови.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити й експериментально перевірити систему лексичних вправ, що забезпечить формування лексичної компетентності в учнів початкових класів.

«Відповідно до теми й мети дослідження визначено такі завдання:

- вивчити лінгвістичну, психолого-педагогічну, лінгводидактичну та методичну літературу з проблеми дослідження;
- обґрунтувати психологічні чинники та психолінгвістичні засади формування лексичної компетентності учнів початкових класів на уроках української мови
- виявити рівень знань і вмінь, набутих молодшими школярами в результаті практичної роботи над різними типами лексичних одиниць на уроках української мови в межах діючої програми;
- розробити систему вправ, яка сприяла б збагаченню словникового запасу молодших школярів різними типами лексичних одиниць і формуванню вмінь свідомо і правильно вживати їх у власному мовленні» [21, с. 13].

У процесі дослідження перевірялася **гіпотеза**: «формування лексичної компетентності в учнів початкових класів буде ефективним, якщо: урахувати здобутки сучасної психології, лінгвістики, психолінгвістики та лінгводидактики в процесі навчання учнів початкових класів елементів лексикології; передбачати у змісті уроків мовлення систематичну роботу над словом у єдності його лексичного і граматичного значень, форми і функції, а також роботу над іншими одиницями мови – словосполученням, реченням, текстом; поетапно впроваджувати вправи: за типом завдань, які розв'язуються учнями в процесі вивчення слова та тексту; за ступенем складності завдань і дидактичного матеріалу; за обсягом дидактичного матеріалу, за методами і прийомами їхнього презентування» [16, с. 23].

Для розв'язання поставлених завдань та перевірки висунутої гіпотези в процесі роботи застосовувались такі **методи** дослідження:

- *«теоретичні:* аналіз і узагальнення лінгвістичних, психолого-педагогічних та лінгво-методичних джерел з теми дослідження; аналіз навчальних програм і підручників з української мови для початкових класів;

- *емпіричні:* спостереження й аналіз уроків з огляду на проблему дослідження; індивідуальні бесіди з учнями та вчителями; констатувальні зрізи і формувальний експеримент; методи статистичної обробки і якісного аналізу результатів дослідження» [34, с. 10].

Методологічною основою дослідження є наукові праці лінгвістів і психолінгвістів про взаємозв'язок мислення і мовлення, мови і мовлення; функціональне призначення мови в суспільстві, її роль у розвитку особистості; теорія мовленнєвої діяльності та функція слова в її механізмі; Закон України “Про вищу освіту”, “Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті”, Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти; концепції мовної освіти; дидактичні, психологічні, лінгвістичні, лінгводидактичні дослідження з обраної проблеми.

Наукова новизна: уточнено сутність базових понять дослідження “лексична компетентність учнів початкових класів”, “формування лексичної компетентності учнів початкових класів”; визначено психологічні чинники та психолінгвістичні засади формування лексичної компетентності учнів початкових класів на уроках української мови; з'ясовано лінгводидактичні закономірності й принципи формування лексичної компетентності в учнів початкових класів

Практична цінність роботи визначається її спрямованістю на підвищення ефективності вивчення лексики в початковому курсі української мови. Основні положення, висновки та рекомендації дипломного дослідження, система навчальних вправ, яка передбачає збагачення словника учнів, усвідомлення функціональної ролі слова в мовленні та доцільне використання їх у власних висловлюваннях з метою увиразнення, можуть бути використані під час практичної діяльності учителів початкових класів, студентами в підготовці до уроків під час педагогічної практики.

ВИСНОВКИ

Таким чином, дипломна робота присвячена одній з актуальних проблем навчально-виховного процесу – «формуванню лексичної компетентності та розвитку мовленнєвих умінь на уроках української мови під час вивчення лексичних одиниць» [68].

Проблема розвитку мовлення як важливого компонента формування дитячої особистості не може бути вирішена без постійної уваги до словникової роботи з огляду на ту важливу роль, яку відіграє лексика в комунікативно спрямованому навчанні української мови.

Однією з передумов успішного мовленнєвого розвитку молодших школярів є функціональний підхід до вивчення лексики, зокрема вивчення слова як одного з джерел збагачення словникового запасу й увиразнення мовлення учнів.

Аналіз методичної літератури з проблеми, програм і шкільних підручників з української мови, результатів виконання учнями спеціальних завдань та творчих письмових робіт дали підстави для висновків про доцільність і доступність цієї роботи в початкових класах.

Спостереження за методикою роботи над типами лексичних одиниць в початкових класах та вивчення рівня знань і вмінь учнів з теми «Слово» дають підстави для висновку, що ця робота проводиться не системно, від випадку до випадку. І як наслідок – мовлення значної кількості наших школярів, навіть тих, які пишуть орфографічно правильно, характеризується безбарвністю і невиразністю.

Ефективність роботи над збагаченням словника молодших школярів та формуванням умінь використовувати слова з переносним значенням, синонімів, антонімів та омонімів з метою увиразнення мовлення забезпечується раціональним доббором методів (пояснювально-ілюстративного, репродуктивного, проблемного, евристичного) та форм (групової, парної, індивідуальної)

організації навчання; системою вправ, яка відповідає лінгвістичним, психологічним і дидактичним вимогам.

Обмеженість активного синонімічного словника учнів, а також невміння добирати та правильно вживати слова, найбільш точні і влучні для певної мовленнєвої ситуації чи висловлення, однією з причин численних та різноманітних мовленнєвих недоліків, які учні допускають в усному мовленні та самостійних письмових роботах.

Ліквідувати ці недоліки, піднявши таким чином рівень мовленнєвої культури дітей, можливо, якщо вивчення лексичних одиниць здійснюватиметься в певній системі, яка забезпечить свідоме засвоєння синонімічних рядів, антонімічних пар та вироблення вмінь вживати найбільш влучні слова з ряду в усному і писемному мовленні.

Реалізація методичної системи формування лексичної компетентності в учнів початкових класів оптимально можлива не лише в межах традиційних уроків української мови, у зв'язку з навчанням граматики і правопису, а й на спеціальних компетентісно орієнтованих уроках мовлення, що характеризуються особливостями мети, змісту, технології навчання, а також взаємодії вчителя й учнів.

Спостереження в процесі експерименту показали, що запропонована методична система вивчення лексичних одиниць внесла в навчальний процес ряд позитивних моментів: завдяки раціональному добору мовного матеріалу, методів і форм організації навчання підвищився інтерес до вивчення рідної мови, більш свідомим став підхід до використання в мовленні мовних засобів, мовного оформлення власних думок.

Серед передумов ефективності експериментального навчання виділяються: тісний взаємозв'язок експериментальної системи вправ з діючими навчальними програмами з української мови, опора на знання учнів, що підвищує її доступність та ефективність, усуває суперечності між дослідним і традиційним навчанням, створює резерви розвитку зв'язного мовлення школярів без затрат додаткового навчального часу. Необхідний зв'язок лексики із граматиною, що дозволяє

розглядати слово в єдності змісту і форми, тобто семантики і граматичних ознак, що в свою чергу дає можливість учням під час вивчення частин мови і основ синтаксису чітко розмежовувати лексико-граматичні і лексичне значення кожного слова в межах однієї частини мови чи речення.

Під час дослідження виявлено потребу вдосконалити підручники з української мови для 3 та 4 класів, зокрема в доборі дидактичного матеріалу до вправ з ширшим залученням завдань на з'ясування значеннєвих відтінків слів. У системі роботи над лексичним багатством мови слід передбачити уроки з розвитку зв'язного мовлення, на яких формуються комунікативні вміння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова О.І. Розвиток креативного мовлення молодших школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Одеса, 2001. 20 с.
2. Артемова О. Психолінгвістичний аспект дослідження мовленнєвої діяльності і мовленнєвого спілкування // Проблеми формування мовної особистості учнів середніх загальноосвітніх закладів : [зб. наукових праць] . Рівне, 2006. С. 45-49.
3. Бадер В. І. Розвиток усного і писемного мовлення молодших школярів. К.: АПН, 2000. 316 с.
4. Бадер В.І. Взаємозв'язок у розвитку усного і писемного мовлення молодших школярів : автореф. дис ... д-ра пед наук. Київ, 2004. 36 с.
5. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Академія, 2004. 342с.
6. Бех І.Д. Інтеграція як освітня перспектива. Початкова школа. Київ, 2002. №5. С. 5—6.
7. Більченко Є.В. Педагогіка як форма буття : перспективи діалогу педагогічної та культурологічної парадигм. Шлях освіти, 2006. №3. С. 2—5
8. Біляєв О.М. Лінгводидактика рідної мови. Київ: Генеза, 2005. 180 с.
9. Бондар С. Компетентність особистості. Інтегрований компонент навчальних досягнень учнів//Біологія і хімія в школі. 2003. № 2. С. 8-9.
10. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ. Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. 1440 с. 370
11. Варзацька Л.О. Рідна мова й мовлення. Розвивальне навчання : монографія. Кам'янець-Подільський : Абетка, 2004. 310 с.
12. Васильківська Н. А. Методика роботи над засобами зв'язності тексту в початкових класах / Н. А. Васильківська. – Тернопіль, 2011. – 204 с.
13. Вашуленко М. С. Компетентнісний підхід до перевірки мовних і мовленнєвих знань молодших школярів / М. С. Вашуленко // Початкова школа. – №1. – 2009. – С.16-17.

14. Вашуленко М. С. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. К.: Літера ЛТД, 2010. 364 с.
15. Вашуленко М.С. Методика навчання української мови в початковій школі. Київ : Літера ЛТД, 2011. 364 с.
16. Вашуленко М.С., Дубовик С.Г. Українська мова 2 клас. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2013. 160 с.
17. Вашуленко М.С., Мельничайко О.І. Васильківська Н.А. Українська мова 3 клас. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2013. 192 с.
18. Вашуленко М.С., Мельничайко О.І., Дубовик С.Г. Українська мова 4 клас. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2013. 192 с. 371
19. Вашуленко М.С., Пономарьова К.І., Прищепя О.Ю. Навчальні програми для 1-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою (українська мова). Київ : Освіта, 2012. 61 с.
20. Вашуленко М.С. Теорія і практика навчання української мови в чотирирічній початковій школі : автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 1992. 39с.
21. Вікова та педагогічна психологія. Навч. посіб. / [О. Г. Вирда]. К. : Центр учбової літератури, 2011. 112 с.
22. Выготский Л.С. Психология искусства. С-Пб. : Азбука, 2000. 412 с.
23. Выготский Л.С. Мышление и речь. Психологические исследования. Москва : Лабиринт, 1996. 416 с.
24. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. Москва : Наука, 1981. 139 с.
25. Голованова Н.Ф. Общая педагогика. СПб. : Речь, 2005. 317 с.
26. Головань М.С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду//Вища освіта України. 2008. № 3. С.23 – 30.
27. Греб М.М. Теоретико-методичні засади навчання лексикології та фразеології майбутніх учителів початкових класів : автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 2017. 45 с.

28. Греб М.М. Теоретико-методичні засади навчання лексикології та фразеології майбутніх учителів початкових класів : дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 2017. 455 с.
29. Гудзик І.П. Компетентнісно орієнтоване навчання російської мови у початкових класах (у школах з українською мовою навчання) : автореф. дис. ... д-ра. пед. наук. Київ, 2008. 39с.
30. Декларація принципів толерантності. Схвалена Генеральною конференцією ЮНЕСКУ на її двадцять восьмій сесії в Парижі 16 листопада 1995 року. Організація Об'єднаних націй з питань освіти, науки, культури.
31. Державний стандарт початкової освіти // Учитель початкової школи . 2018. № 4. С. 40 – 42
32. Джонсон Девід В. Соціальна психологія : тренінг міжособистісного спілкування. Київ : «КМ Академія», 2003. 220 с.
33. Дороз В.Ф. Лінгвокультурологічний підхід до вивчення української лексики у 5-6 класах шкіл з російською мовою навчання : автореф. дис... канд. пед. наук. Київ, 2005. 21 с.
34. Дорошенко С.І., Вашуленко М.С., Мельничайко В.Я. Методика викладання української мови. Київ : Вища школа, 1992, 398 с.
35. Єрмоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Р. Тлумачний словник лінгвістичних термінів. Київ : Либідь, 2001. 687 с.
36. Жинкин Н. И. Речь как проводник информации. Москва : Наука, 1982. 159 с.
37. Загальна психологія. Київ : А.П.Н., 2002. 227 с.
38. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Київ : Ленвіт, 2003. 262 с.
39. Закон України «Про освіту» (прийнятий Верховною Радою України від 05.09. 2017 р.) стаття 1.
40. Зарецький О.В. Мовна ситуація в Україні: стереотипи суспільної свідомості. Українська мова, 2006. № 3. С. 22—31.
41. Захарійчук М.Д., Науменко В.О. Риторика 3 клас. Київ : Літера, 2014. 110с.

42. Караман С.О. Упровадження педагогічних інновацій у теорію і практику професійної підготовки вчителя-словесника. Вісник Львівського університету. Серія: Філологічна. Львів, 2010. Вип. 50. С. 87—98.
43. Караман С.О., Караман О.В., Плющ М.Я. Сучасна українська літературна мова. Київ : Літера ЛТД, 2011. 560 с.
44. Коваль Г.П., Деркач Н.І., Захарчук З.О., Іванова Л.І. Методика викладання української мови у початкових класах. Рівне : РДГУ, 2002. 113 с.
45. Кондратюк О. Інноваційні технології в початковій школі. К. : Шк. Світ, 2008. 250с.
46. Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади і практика реалізації: матеріали методол. Семінару. Київ: Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2014. Ч. 2. 292 с.
47. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа). Педагогічна газета, 2000. №6.
48. Леонтьев А.А. Психология общения. Москва : Смысл, 1997. 365 с.
49. Нагрибельна І.А. Самостійна робота в системі підготовки майбутніх учителів початкових класів до навчання української мови : монографія. Херсон : ТОВ «ВКФ «СТАР» ЛТД», 2016. 310 с.
50. Науменко В.О., Захарійчук М.Д. Формування в дітей уміння говорити майстерно. Початкова школа. Київ, 2002. № 10. С. 13—16.
51. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н.М. К: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
52. Освітня програма початкової школи в науково-педагогічному проекті «Інтелект України» цикл І (1 – 2 класи) (науковий керівник Гавриш І.В.).2018.
53. Пентилюк М.І., Горошкіна О.М., Нікітіна А.В. Концептуальні засади комунікативної методики навчання української мови. Українська мова і література в школі, 2006. №1. С. 15-20.
54. Полевікова О. Використання творчих вправ як засобу мотиваційного забезпечення процесу навчання рідної мови // Початкова школа. 2004. № 3. С. 15—18.

55. Пометун О.І. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. Рідна школа, 2005. №1. С. 65—69.
56. Пономарьова К.І. Збагачення словникового запасу молодших школярів синонімами як засіб увиразнення мовлення : автореф. дис. канд. пед. наук. Київ, 2002. 20 с.
57. Пономарів О.Д., Різун В.В., Шевченко Л.Ю. Сучасна українська мова. Київ : Либідь, 2008. 488 с.
58. Програми для середньої загальноосвітньої школи 1-4 класи. Київ, 2016. 224 с.
59. Програма з української мови. Система розвивального навчання Ельконіна-Давидова. 1-4 класи. Харків : «Незалежний науково-методичний центр», 2012. 32 с.
60. Равен Дж. Педагогическое тестирование : Проблемы, заблуждения, перспективы: пер. с англ. М. «Когито-Центр». 2001. 142 с..
61. Родигіна І.В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання. Харків: вид група «Основа», 2005. – 96с.
62. Савченко О.Я. Розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів. К.: Рад. школа, 1982. - 176 с.
63. Савчин М. В., Л. П. Василенко. Вікова психологія. К. : Академія, 2009. 360 с.
64. Селевко Г.К. Компетентности и их классификация. Народное образование, 2004. № 4. С. 138—143.
65. Симониченко Т.А. Використання інноваційних технологій у роботі з молодшими школярами. Рідна школа, 2013. №3. С. 77—78.
66. Сіранчук Н.М. Методична система формування лексичної компетентності молодшого школяра на уроках української мови як інноваційна педагогічна технологія. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. Миколаїв, 2017. Вип. 2 (57). С. 461—466.
67. Сіранчук Н.М. Процес формування лексичної компетентності молодшого школяра у структурі теорії мовленнєвої діяльності //Вісник Житомирського

державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. 2015. Вип. 4. 72 -76 с.

68. Сіранчук Н. Формування лексичної компетентності молодшого школяра засобом словотворчих вправ // Початкова школа. №2. 2016. С. 4-8.

69. Сіранчук Н.М. Формування лексичної компетентності молодшого школяра шляхом використання слова в різних в різних контекстах / Сборник научных статей . Педагогика: Приоритетные направления науки. 2015. С. 37 – 44.

70. Соловець Л.О. Робота над фразеологізмами як засіб формування культури спілкування молодших школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2004. 20 с.

71. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям: Вибрані твори в 5-ти томах. Т. 3. К.: «Радянська школа», 1977. 670 с.

72. Хома О. М. Дидактична гра як один із засобів пізнавальної діяльності учнів на уроках української мови в початковій школі // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Суми, Сум ДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. С.111-121.

73. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи. Київ : Академвидав, 2006. 352 с.

74. Хорошковська О.Н. Лінгводидактична система початкового навчання української мови у школах з російською мовою викладання : автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 2000. 39 с.

75. Хорошковська О. Н. Методика навчання української мови у початкових класах шкіл з російською мовою викладання. К.: Промінь, 2006. 256 с.

76. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Ученик в общеобразовательной школе. М.: ИОСО РАО, 2002. 135. 157 с.

77. Чоповдя Е.П. Пізнаючи - навчатись: Механізм розвитку пізнавальних інтересів і творчих можливостей у процесі вивчення української мови і літератури // Вивчаємо українську мову і літературу. 2007. №7. С.13-15

78.Шевцова Л. С. Ситуативні завдання як засіб розвитку зв'язного мовлення

- учнів (5–7 класи) : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.02. Київ : Інститут педагогіки АПН України, 2002. 20 с.
- 79.Шевцова Л. С. Формування мовленнєвої компетентності студентів у процесі оволодіння методикою української мови. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Педагогічні науки. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2017. Вип. 3 (89). С. 158–162.
- 80.Шевчук Л. М. Методика групової роботи над текстом на уроках читання в 1-2 класах : автореф. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ : Інститут педагогіки АПН України, 2012. 21 с. URL: http://lib.iitta.gov.ua/708136/1/aref_Shevchuk.pdf
- 81.Шишка І.В. Використання мультимедійних засобів навчання на уроках в початкових класах: посібник. – Шевченкове, 2013. с. 21.
- 82.Школьный словарь иностранных слов / под ред. В. В. Иванова. М.: "Просвещение", 1990. 256 с.
- 83.Эльконин Д. Б., Давыдов В. В. Вопросы психологии учебной деятельности младших школьников. Академия педагогических наук РСФСР. – М.: Педагогика, 1986. 339 с.
- 84.Яворська С. Методика навчання української мови: проблеми, теорія, практика. *Рідна школа*. 2007. № 1. С. 65–68.
- 85.Яновицька Н. Граматичні вправи як основа засвоєння української мови в початкових класах. *Початкова школа*. 2017. № 8. С. 42–46.